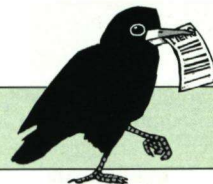

Korte Mededelingen

Voedseltekort en andere problemen bij Spaanse gieren

Hoe vergaat het de Vale Gier en andere aaseters in Spanje? Zijn de 'muladares', de plekken waar deze vogels in het verleden konden foerageren, al weer geopend en is het voedselprobleem daarmee opgelost? Het antwoord op deze vraag is 'ja', maar vooral ook 'nee'.

Juridisch gezien is er weinig vooruitgang geboekt. Autonome regio's als Aragón en Castilië en León – waar meer dan de helft van de Europese Vale Gieren broeden – hebben aan hun regelingen niets veranderd. Andalusië en Extremadura maken wel op kleine schaal gebruik van de nationale Spaanse wetgeving om muladares in te richten.

In het veld is er iets meer veranderd. De controle op het uitleggen van dood vee is verslapt en veel boeren hebben geleerd hoe ze toch, net als vroeger, op een nette manier van hun dood vee af kunnen komen. Op de enkele officiële voerplaatsen wordt nogal onregelmatig voedsel uitgelegd. Als de broedresultaten aan de zuidrand van de Pyreneeën van 2008 representatief zijn en er verandert verder niets, dan zal de populatie Vale Gieren met ongeveer eenderde afnemen. We wachten

op een soort nieuw evenwicht. Helaas worden nieuwe problemen inmiddels steeds duidelijker. De belangrijkste daarvan is het gif. De antigifcampagnes waarover ondergetekende al in 2001 schreef, (zie *het Vogeljaar* 49(1):8-11) hebben op lange termijn te weinig uitwerking gehad. Tussen 1990 en 2007 zijn in Spanje 294 vergiftigde Aasgieren gevonden, vooral in het noordelijke deel van het land. In een recent wetenschappelijk artikel wordt gif voor de Aasgier als de belangrijkste bedreiging gezien. De aasgierpopulatie is de laatste twintig jaar met een kwart afgenomen, waarschijnlijk vooral door habitatverlies, voedselgebrek en gif.

In Andalusië is het probleem niet geringer. Van de negen Lammergieren die in de laatste jaren zijn geherintroduceerd, zijn er dit jaar vier overleden, drie door gif en één door een schot van een jager. Dat laatste exemplaar was uitgerust met een zender en de jager is opgepakt. Het waren alle vier vrouwtjes, nu vliegen er dus alleen nog mannetjes rond.

In Spanje wordt veel gepraat over gif, ook met jagersverenigingen, maar er wordt te weinig gedaan. Echt iets doen kost geld en dat is er blijkbaar niet. In de Pyreneeën

Vale Gieren op een muladar in de Sierra de Guara (Pyreneeën). Foto: Kees Woutersen.

van Aragón was dit voorjaar een landelijk antigifcongres, nu zou het aangepakt worden, maar daarna kwam hier in Aragón een totale stilte. Andalusië heeft nu een nieuwtje. Daar maakt men gebruik van hondenbrigades die gif in het veld opsporen. Voorlopig is daar, dankzij dat initiatief, het aantal gifincidenten gestabiliseerd.

Over de vierde gieresoot, de Monniksgier, is beter nieuws te melden. In het Catalaanse deel van de Pyreneeën is een herintroductieprogramma aan de gang. Op internet is daarover meer te lezen als u een beetje Catalaans kunt lezen. Zie: <http://voltornegre.blogspot.es/>

■ Kees Woutersen, c/Ingeniero Montaner 4-1-C, 22004 Huesca, Spanje, e-mail: info@aragonnatuur.com, internet: <http://www.aragonnatuur.com>.

Eendenkooien in Vlaanderen

Onlangs is er in het tijdschrift Monumenten, Landschappen & Archeologie (M&L) een eerste overzichtsartikel verschenen over de Vlaamse eendenkooien, de vergeeten 'canardières' van onze zuidereburen. Het bijna veertig pagina's grote artikel is kleurrijk en ruim geïllustreerd met nieuwe foto's, afbeeldingen en oude prenten, waaronder ook het oudst bekende geschrift waarin over een eendenkooi geschreven is. Bijzonder is ook de weergave van deze bijzondere rivierkooi op een oude gravure van het kasteel te Bornem.

Het artikel is geschreven door André Verstraeten (Lid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen Vlaams Gewest, Voorzitter Vogelbescherming België), Désiré Karelse (internationaal eendenkooi-deskundige en Voorzitter Eendenkooi Stichting) en Arnout Zwaenepoel (Wetenschappelijk medewerker van de West-Vlaamse Intercommunale). De eerste twee genoemde auteurs zijn al sinds 1989 bezig met hun

naspeuringen in Vlaanderen en laatstgenoemde auteur is nu bezig met een regionale historische studie van de IJzervallei.

De bekende kooien (canardières)

Het artikel biedt een overzicht van de nu bekende Vlaamse eendenkooien. Er worden gegevens gepresenteerd over 23 eendenkooien. Zij liggen in het Oost-Vlaamse polder- en rivierenland: het Land van Waas en de Scheldestreek. In de kustpolders liggen enkele veldkooien. De oudste eendenkooi van Europa ligt bij Bornem langs de Schelde, is onderdeel van het landgoed van Marnix van Sint Aldegonde, stamt uit 1318 of eerder en is ook de laatste geweest die – tot circa 1965 – in gebruik was als ringkooi. In de loop van de negentiende en twintigste eeuw zijn ze allemaal in verval geraakt. Twee kooien worden inmiddels gerestaureerd: eendenkooi Meetkerke en La Canardière bij Overmere. In het artikel leest u over de geschiedenis van alle kooien.

Het Vlaamse kooitype komt nog steeds overeen met het oorspronkelijke authentieke (ook wel oudhollandse) kooitype: ruim opgezette gebogen vangpijpen, geheel ronde beugels, vijftien tot achttien centimeter dikke en drie meter lange rietvlakken of rietschutselfs, eindigend via het scherpe eind in een echte vangkuik. Ook is bekend dat de vangpijpen in een bepaalde eendenkooi helemaal van gevlochten wilgehout waren gemaakt.

Tijdschrift M&L

Het Vlaamse tijdschrift 'Monumenten, Landschappen & Archeologie' (M&L) wordt sinds 1982 tweemaandelijks uitgegeven door de afdeling Monumenten en Landschappen. In M&L komen alle aspecten van monumenten- en landschapszorg en archeologie in Vlaanderen aan bod. Elk nummer bevat verscheidene geïllustreerde bijdragen over concrete restauratieprojecten, beschermde landschappen en tuinen. In de artikelen – die geschreven worden door specialisten – wordt zowel aandacht besteed aan de technische aspecten van de ingrepen als aan de cultuurhistorische context van een gebouw of een landschap. Het tijdschrift is in Nederland verkrijgbaar bij de Eendenkooi Stichting (<http://www.eendenkooi.net>).

M&L: Vlaamse eendekooien (2009): 72 pagina's full color. 21 x 30 cm. Het nummer is te bestellen door € 7,00 over te maken op ING-rekening 8079535 ten name van de Eendekooi Stichting, Ringoven 26, 3402 SB IJsselstein, onder vermelding van 'Vlaamse eendekooien'. Vermeld óók duidelijk uw adres, dit wordt door de bank/giro-instanties uit privacy-overwegingen niet automatisch doorgegeven. Het tijdschrift wordt u na overmaking van het bedrag per omgaande per post op het door u vermelde adres toegezonden.

Schrikbarende achteruitgang Huismussen gaat door: ook in Schiebroek en Hillegersberg

De laatste jaren wordt er internationaal melding gemaakt dat Huismussen in de steden van West-Europa aan het verdwijnen zijn. Op het platteland vindt ook een aantalsvermindering van deze kwetterende kwajongen plaats, maar die verloopt langzamer.

Ondergetekende heeft van 1976-'85 systematisch het aantal Huismussen op vaste plaatsen in Schiebroek en Hillegersberg geteld. Hoewel het nu vaststaat dat de soort indertijd al in aantal afnam, leefden er toen nog flinke aantallen Huismussen in deze wijk! In die periode kwamen in de omgeving van de Adriaen van der Doeslaan gemiddeld 39,3 paar Huismussen per hectare voor. In Plaswijck en omgeving waren er 11,1 paar per hectare en op de kinderboerderij en de omgeving was het aantal gemiddeld 17,9 paar per hectare.

Zeventien jaar later

Zeventien jaar later – gedurende de jaren 2002-'07 – ben ik naar aanleiding van landelijke persberichten weer gaan tellen op bovengenoemde plaatsen. Dat leverde de volgende gemiddelde aantallen paren per hectare op: omgeving Adriaen van der Doeslaan: 0,8 (veertig wandelingen); Kinderboerderij en omgeving: 1,7 (32 waarnemingen). Op de kinderboerderij zelf broeden momenteel vijf paar Huismussen. Voor het Plaswijckpark en omgeving werd eind 1982 nog ongeveer tweehonderdvijftig Huismussen geteld. In 1986 lag het aantal op zestig. Momenteel zie je nog slechts af en toe een mus

Een dicht struikgewas achter in de tuin waarin vogels bij gevaar kunnen schuilen helpt ook mussen. Foto: Rob Vink.

vliegen. In een achtertuin aan de Meidoornsingel werd op de voerplank – waarop gedurende het hele jaar gevoerd werd – vanaf 2001-'07 het aantal Huismussen geteld. Hoewel de voerplank regelmatig bezocht kreeg van vogels zoals Koolmees, Pimpelmees, Merel, Houtduif, Turkse Tortel en afwisselend ook van Roodborst, Winterkoning en Heggenmus, liep het aantal Huismussen dat de voerplaats bezocht gedurende genoemde periode, terug van dertien naar nul. In 2008 zagen we in maart, sinds acht maanden, weer een paartje Huismussen bij het aangeboden voer. In mei waren er drie jongen!

Vanaf november 2006 tot maart 2008 werden ook regelmatig tellingen gedaan in Schiebroek. Deze tellingen betroffen alle straten binnen het blok Meidoornsingel-Peppelweg-Schoonstraat-Lariksplein-Larikslaan en Adrianalaan. Het aantal wandelingen per maand varieerde van nul tot twaalf. Het totaal aantal wandelingen over zeventien maanden was vijftachtig. Gemiddeld telden we 10,8 Huismussen per maand, met een absoluut maximum van vijfendertig in september 2007. Dit zwermpje bestond uit volwassen mussen en jonge dieren van twee broedperiodes. Daarna is het aantal Huismussen voor dit telgebied nooit hoger dan elf geweest.

Naast deze tellingen werd er ook nog in het woongebied tussen Ringdijk-Tjaskerlaan, Meidoornsingel en Peppelweg

geteld. Het maximale aantal Huismussen dat in de periode van 2005 tot maart 2008 werd waargenomen, bedraagt achttien (februari 2008). Hierbij werd speciaal gelet op zingende (adverterende) mannetjesmussen en mussen op de verschillende voerplanken.

Van juli 2005 tot december 2007 telde de ornitholoog Dick Hoek per maand op twintig punten in Schiebroek en Hillegersberg de aantallen voorkomende vogels. Het hoogste gemiddelde aantal Huismussen was 10,5. Deze enthousiaste waarnemer meldt dat hij momenteel eigenlijk geen enkele plek meer weet waar je verzekerd bent van Huismussen. De grootste kans Huismussen te ontmoeten is volgens hem bij de Princemolen langs de Bergsche Voorplas. Deze plek voldoet aan de eisen die de Huismus stelt, te weten: menselijke bewoning, bomen en struiken die voor dekking tegen roofvogels zorgen, insecten en kippen en eenden die gevoerd worden. De achteruitgang van de Huismus is in Rotterdam ook vastgesteld door de vele vrijwilligers die al een aantal jaren voor het Bureau Stadsnatuur waarnemingen in Rotterdam en omgeving doen. Vanaf 2003 wordt maandelijks op negen routes met elk twintig telpunten in de stad geteld. Op elk telpunt wordt gedurende een vaste tijd genoteerd welke vogels aanwezig zijn. Ook worden er speciale tellingen van Huismussen gedaan. De resultaten komen overeen met die van Schiebroek en Hillegersberg.

Oorzaken achteruitgang

Voor de achteruitgang van de Huismus is niet een specifieke oorzaak te noemen. Wij zijn ervan overtuigd dat een aantal oorzaken deze achteruitgang versterkt. In het algemeen worden de volgende oorzaken genoemd: verstedelijking, het verdichten van open ruimten, musdichte dakpannen, het isoleren van gebouwen, schone steden met weinig ruige hoekjes, afgesloten GFT-bakken waar we onze voedselresten in stoppen en het bespuiten van planten met giftige stoffen tegen bladluis. Echter in onze studiegebieden hebben er, naast woonverdichting en isolatie van huizen, de laatste jaren geen noemenswaardige veranderingen plaatsgevonden. Nestruimte is er voldoende onder de oude dakpannen. Toch is het

Huismussen maken graag gebruik van voerplanken. Plaats deze bij voorkeur in de buurt van een boom of struik zodat de vogels zich daarin zo nodig snel kunnen verstoppen. Foto: Rob Vink.

aantal Huismussen tot een minimum gedaald!

Insecticiden en pesticiden worden door de Rotterdamse plantsoendienst niet meer toegepast. Incidenteel bespuiten particulieren nog wel hun rozen tegen bladluis. Vorig jaar nog vonden we een nestkastje met dode Koolmezen. Iemand in de buurt had zijn rozen bespoten en de mezen waren gevoerd met bespoten bladluizen. Wat wel een enorme druk op vogelpopulaties uitoefent is het verkeer. Jaarlijks worden vele vogels doodgereden. De belangrijkste predator van stadsvogels is de huiskat. Deze goed doorvoede mensenvriend struint de tuinen af op zoek naar vogels. In Engeland werd berekend dat gedurende het jaar 1997 huiskatten miljoenen vogels gedood hebben, waaronder een opvallend hoog percentage Huismussen.

De mens zou zijn kat veel meer in huis moeten houden en niet via kattenluikjes het dier naar buiten sturen om op jacht te gaan en de tuinen van de burens te bevuilen, want ook in de natuur bevuil je je eigen woonomgeving niet! Mensen die hun katten zo behandelen, zijn geen dierenvrienden. De kat zelf kan er niets aan doen!

Een rondvliegende Sperwer die af en toe een prooi vangt heeft een dusdanig groot territorium dat het normaal gesproken voor stadsvogels geen grote schade met zich mee brengt. Nadat een Sperwer in de

buurt geweest is zijn vogels, waaronder de Huismus, dagenlang waakzaam.

Wat kunnen we zelf doen?

Om de vogelstand in onze omgeving te bevorderen zouden we er voor kunnen zorgen dat er achter in de tuin dicht struikgewas aanwezig is, waarin de vogels bij gevaar kunnen schuilen. Maak een voerplank en plaats die dusdanig dat katten er niet bij kunnen. Plaats de plank in de buurt van een struik of boom, zodat de vogels zich bij gevaar snel kunnen verstoppen. Voer het hele jaar door met graan, brood en dergelijke. Maak als het mogelijk is achter in de tuin een afvalhoekje met tuinafval. Veel vogels komen daar op af. Zo'n hoekje levert in het voorjaar de broodnodige eiwitten in de vorm van insecten voor de jongen. Sla dagelijks het tafelkleed uit. Vroeger zaten de mussen daar 's morgens al op te wachten! Als we dit soort dingen doen lukt het misschien onze gezellige, brutale kwetteraar te behouden en zal hopelijk het aantal toenemen.

Tot slot wil ik de mensen in onze wijk, die me regelmatig op de hoogte gehouden hebben van de resultaten op hun voerplank, bedanken.

■ dr. C.J. Heij, Meidoornsingel 75, 3053 BK Rotterdam, e-mail: c.j.heij@hetnet.nl.

Vrije katten en de natuur

Honden moeten in de openbare ruimte meestal aangeliind zijn. Wanneer hondenliefhebbers flinke bedragen per jaar moeten betalen om hun hond uit te laten, is het vanzelfsprekend dat kattenliefhebbers voor hun huisdieren – wanneer die zich buitenshuis bevinden – ook belasting betalen. Katten lopen meestal onaangeliind buiten. Daarom zou ik wat katten betreft zelfs verder willen gaan en het houden van katten willen verbieden. Katten zijn de grootste predatoren in de bewoonde omgeving. Dagelijks zie ik echtparen naar hun werk vertrekken en uitgezwaaid worden door hun kat. De eigenaar van de kat is nog niet om de hoek of het beest verlaat het huis via het kattendeurtje en gaat kattenkwaad uithalen. Hele vijvers worden leeggevestigd, zonder de gevangen kikkers, salamanders en vissen op te eten. Er vindt dagelijks

Een woonhuis waar katten huizen op de zolder. De bezorgde eigenaren hebben er alles aan gedaan om hun katten in de gelegenheid te stellen veilig naar buiten en ook weer naar binnen te kunnen gaan. Foto: C. Heij.

ook een enorme slachting onder de vogels plaats en 's avonds als de baas thuis komt zit de kat vrolijk en gezellig op de vensterbank op zijn maaltijd te wachten. Mensen houden geen katten; katten houden mensen!

In de natuur en in rustgebieden infiltreren katten, verwilderen en zijn zeer schadelijk. Vermoedelijk worden ze wel afgeschoten in dit soort gebieden. Wij kennen een geval waar een aantal katten een gehele zolder als woonplaats hebben. 'Mooi,' denkt men dan, 'daar zitten ze dan goed opgeborgen'. Maar vanuit de zolder loopt een met tapijt beklede loopplank naar beneden zodat de dieren wel degelijk van driehoog naar beneden kunnen om in de tuinen van de burens te gaan jagen. Ik weet niet of er meer van dit soort 'vogel-onvriendelijke' oplossingen voor katten zijn. Vermoedelijk wel want in de 'liefde voor het dier' gaat de mens ver! Het ergste is dat de meestal goed door-

'Mus grijpt kat'
(naar een tekening van L. Man in 't Veld).

voede katten hun prooi alleen maar doden en niet opeten. In het Natuurhistorisch Museum in Rotterdam alleen al worden

jaarlijks tientallen door katten gevangen dieren gebracht en soms aan de collecties toegevoegd.

In Engeland is de laatste jaren veel studie gedaan aan schade veroorzaakt door katten (Crick et al. 2002).

■ Kees Heij, e-mail: c.j.heij@hetnet.nl.

LITERATUUR:

Crick, H., R.J. Robinson & G. Appleton (2000): 20 million birds lost in 30 years, where have the sparrow and starling gone?, B.T.O. News, Sept./Oct. 2002.